

De pictura veterum Graecorum

Comentatio II.

Carolus Kichlotaedts.

I Sem. a. 1826.

Recens. Sem. I.

Comentatio II.

Quum de primordiis veterum Graecorum
picturae atque rudimentis alio tempore plu-
ribus actum sit, jam ad periodum secundam,
quam inde ab Olymp. LXXVI usque ad
XC statuere placet, accuratius pertractan-
dam transcamus. Quod temporis spatium,
quo omnes fere cultioris elegantiorisque vitae
artes apud Graecos pulchre efflorescebant,
picturae insignioris prima vestigia, et
felicissima, quibus sequente aetate artis
gloria praeclara nititur, incrementa
laetissimosque progressus complectitur,
qui magis magisque in pictorum, Poly-
gnoti in primis, Miconis atque Panaeni
operibus elucescunt, quorum ^{clarissima} (insignissima)
quaeque singulatim percensenda sunt.

Superl. insignissimus non
nisi ap. Tertullian.

Panaenus, quem Plinius (lib. XXXV, 8, 34,
et XXXVII, 23, 55) et Pausanias (lib. V, 11)
Phidiae fratrem, Arabo (lib. VIII, 30; p. 354)
ex sorore nepotem nuncupat, arte sua
florebat circa Olymp. LXXXIII, 448 a. Chr.
Testimonia illa veterum, inter se discrepan-
tia, sic fere in unum reconciliare conatus est.

similitudine praecleara Panaenum parem fere
fuisse aetate Phidiae, qui Olymp. LXXVII vel ma-
xime floreret, ejusque fratrem potius quam
nepotem habendum esse, jure colligere licet.
Nam cum proelium Marathonium commissum
esset Olymp. LXXIII, 3, 490 a. Chr. Panaenum
Phidia multo minorem natu fuisse, multisque
annis post non nisi ex fama quadam incom-
perta decem imagines pinxisse, parum verisimi-
le est. Panaenum in certamine pictorum
instituto ludis Pythicis, in quibus primis
praeter gymnica certamina etiam Musarum
artes in arenam descendentes videmus,
vicit Imagoras Chalcidensis. Pictoratum,
quibus aemali certamen iniebat, argumentum
erat Ajax Telamonius, ira incensus ob
Achillis arma ab aliis sibi praerepta. —

Micon Atheniensis, qui et ipse statuariam
exercebat. Nam teste Pausania (lib. VI, 6) pellicae,
athletae clarissimi, statuam fecit, Olympicae
positam; neque tamen confundendus est cum
eiusdem nominis statuaria Syracusano, Nico-
cratis filio; v. Paus. VI, 12, 2 Sib. neque cum
Battigero, ne hic error quidam lateat, timendum
esse videtur. Nam Winckelmannus (v. Op. tom. II, p. 31)
multos affert, qui artem pingendi cum statuaria
conjunxerint, ut ipsum Phidiam. Pinxerat

[†] Meyer. II, p. 131;
Heyne in Commentat. antiqu.
germanice scriptis, I, 216,
Plin. H. N. XXXV, 35.

[†] v. Meyer. II, 142.

Micon in Thesei templo, a Simone exstructo,
quod nunc in aedem Christianam, Sancto Georgio
sacram, mutatam est, Centaurosum et Lapitha-
rum rixam, in qua Theseus Centaurum inter-
ficiens conspiciebatur; inter ceteros pugna
aequo Marte committi videbatur, deinde
Atheniensium cum Amazonibus proelium acerr-
imum, in qua tabula idem Theseus fortitudine
excelleret. v. Arist. Lyt. 679: — τὸ δ' Ἰσχυρότατον ὄντος
ἔσ' ἄνθρωπος ἔργων ἔσ' ἄνθρωπος παρὰ τοὺς ἄλλους.
Picturam, quae in tertia inerat pariete, Pausaniae
tempore longinquae aetate partim aboleverat;
neque Micon rem totam pingendo persecutus
erat, sed plura imperfecta reliquerat. Argumentum
tamen hujus tabulae Pausanias paucis memoriae
prodidit, lib. I, 17: Minos, quem Theseum
ceteramque paucorum puellarumque manum
in Cretam abduces, Minotauro objiciend^{am},
captus est amore Peribocae. Cuius quem
Theseus libidini adversaretur, et alius
maledictis ira incensus cum lacepsivisset Minos,
et Neptuni filium esse negavit, (v. Hyg. fab. 37. Cic. N. D. III, 18)
quod gemmam, quam gestaret caelata, in
mare si abjecisset, non ausurus sis ad se
reportare. Quo vitium opprobrio dicto,
Minorem gemmam ferunt in mare abjecisse.
Theseum vero cum gemma illa et corona
aurea, quam ei submerso imposuerat Am-
phitrite, salvum e mari egredientem pinxerat
Micon, v. Hyg. Poet. Affon. II, 5. In Dioscurorum
templo pinxerat heros, qui cum Laone

Colchos navigaverant, omnium autem diligentissime
 Atcastum ejusque filios. Praeterea Pausania
 teste, (lib. VIII, 11) exstabat Miconis pictura quae-
 dam, quae ad Peliae historiam pertinuisse videtur.
 Visabantur nimirum in ea Peliae, regis Solciaci,
 duae filiae, quibus ex illorum temporum more
 adscripta erant nomina Asterope et Antinoe.
 Quam picturam quonam loco viderit, non addit
 Pausanias. Miconis filiam Timareten, apud
 Plinium (lib. 35, 43) inter pictrices, quae plurimae
 illo tempore memorantur, numeratam invenimus.
 Picturae illius clarissimae, pugnam Mara-
 thonicam exhibentis, fuerant, qui Miconem
 traderent auctorem. Quae quidem fama, cum
 ad locutiones quasdam proverbiales anam
 praebuisse dicatur, per longum temporis spa-
 tium apud plebem viguisse videtur. Quare
 aut utramque artificem idem argumentum
 sibi elegisse pingendum, duasque ejusmodi
 picturas antiquitus innotuisse, aut pictores
 partitos esse inter se opus, paullo difficilius
 illud atque majus, (nam eundem Miconem
 in Dioscurorum templo, Anaceo, picturis exor-
 nando Polygnoti socium fuisse compestum est),
 aut denique totam rem, ut prorsus incertam, in
 medio relinquendam esse censemus. Miconem
 vel Phidiae aequalem, vel paullo ante eum
 floruisse, optime docuit Meyerus, I, p. 75.

v. Ebel. ad. Paus. I, 17, 2.

Idem Viscontii affert opinionem, qui fieri
 quidem potuisse censet, templi Thesei anaglypha
 ipsum Phidiam sculpsisse, verisimilius tamen
 esse, Miconem, qui et ipse sculptoriam exerceverit,
 ea confecisse; quod quibus argumentis nobis proba-
 turus sit, ipse videat; nam a veteribus nihil
 omnino hae de re memoriae proditum invenio; v. Meyer. II, 49.
 Eodem fere aetate, vel paullo ante, florebat Onatas,
 Aegineta, qui non minore cum gloria picturam,
 quam sculptoriam et fusoriam artem exercuisse
 fertur; v. Paus. VIII, 42 lib. In Minervae Arcae
 templo Plataeis monumenta artis una cum
 Polygnoto reliquisset Onatam, pro compesto habemus.
 Circeas enim in altera templi pariete primam
 Argivorum contra Thebas expeditionem. Sed
 quum longe majorem gloriam debeat artis
 statuariae operibus, quae multa eademque
 praeclara reliquit, jam de illo artifice, qui
 inter ceteros adhuc appellator clarissimus est,
 pluribus differendum erit. Polygnotus,
 Thasius, filius Aglaophontis pictoris, veteris
 Ionicae Scholae alumni, cujus una cum fratre
 Aristophonte usus est disciplina, quonam
 potissimum tempore vixerit, parum certum
 esse videtur. Quod enim Plinius testatur,
 lib. XXXV, 36, aetatem ejus ponendam esse ante
 Olymp. XC, id quidem non tantum valde
 incertum, ^{est} verum etiam aetatem multo seriore
 statuere videtur. Quod ex picturarum quarun-
 dam argumentis, quorum ad nos pervenit
 memoria, accuratius perspiciamus.

In Minervae Atriae templo, cuius supra mentio-
nem injecimus, ex parte praedae Persicae, Plataeis
(479 a. Chr.) captae, praeclare exstructo, pinxerat
Ulysses, Penelopae porcos, superbos telis interficien-
tem, unde jam tum temporis, quum pugna Plataein-
sis committeretur, certe non ita multi possent,
cum gloriam quandam affectum fuisse, facile
apparet. Accedit, quod Aimon, qui Boecidem
a celeberrimo quoque pictore exornandam impen-
se curavit, jam Olymp. LXXXII, 4, diem obiit
supremum. Omnium clarissimae habentur
picturae ejus, quae Delphis in porticu publico
(lib. x) visabantur, a Cnidius Apollini dedicatae.
Pictura, ingredienti ad dexteram posita, in
duas partes distributa erat, quarum altera
Trojam captam, altera Graecos, a Trojano litore
domum redituros ostendebat; tabula ad sinistram
collocata, Tartarum exhibebat, Ulyssesque, diis
inferis sacrificantem. Singula quaeque percurrere
cum Pausania, (lib. X, 25) longum est. (Cf. Tenon:
ephem. litt. 1804, 1, ubi invenitur egregia Goethii comen-
tatio cum adumbratione picturarum.) In univer-
sam ex Pausaniae descriptione id colligere
possumus, figuras tam singulas quam inter
se conjunctas partim una in serie deinceps,
partim alias supra alias positas fuisse, ita
ut non tam oculo, quam judicio spectatoris
nexus, quo figurarum series inter se cohaereret,
inveniendi permiscum fuisse videatur negotium.
Polygnotum singulis figuris, majorum certe
picturarum,

nomina adscribere solitum esse constat, ut et etiam-
num in picturis vasorum, ex terra cocta fictis
videmus; atque id, quod Polygnotus necessarium esse
vel certe licere putaret, etiam alios pictores sibi
indulxisse jure colligas. Quod attinet ad figurarum
ordinandarum et componendarum rationem, picturaeque
illius aetatis, scilicet, ut dicunt, vel *εραρυμένη*,
satis perspicue in vasis nonnullis pictis, et
melius fortasse ex anaglypho marmoreo, quod
Homeri apotheosin exhibeat, conspici posse putat
Meyerus, (II, 149) Nam quin anaglypho illo arti-
ficem quendam picturam aliquam illius temporis
imitari voluerit, minime dubitas. Necdum statua-
ria neque pictura eo pervenerat perfectionis,
ut perturbationes animi, horrorem, iram, furorem,
dolorem recte exprimeret. Ostendebantur illi
quidem affectus gestibus quibusdam, neque tamen
sine ulla duritie motuum et rigore vultuum, ita
ut hujus temporis picturae cum Parthenonis ana-
glyphis, a Phidia sculptis, posset comparari.
Praeter nominatas aliquot alias tabulas in Athena-
rum Propylaeis viderat Pausanias, quae huic
aetati tribuenda videntur. Ad hanc sinistram vide-
licet vestibuli cella erat, multis picturis ornata,
quorum plurimae aetatis injuria obscuratae
vix poterant dignosci. Conspiciebantur tamen
satis distincte Diomedes, Philoctetis sagittas
Lemno reportans, et Ulysses gestans Palladium
ex Trojae arce surreptum; visbatur etiam
Polyxena, ad Achillis tumulum adducta, et
Nausicaa, animadvertens Ulysses, *εὐκλῆστα* egregium.

v. Böttig. Id. ad Archaeol.
pict. p. 294. 1

Plin. XXXV, 9, 35.

Plin. XXXV, 10, 39
Meyer. II, 119.

In Diocurorum templo perantiquo reliquerat Poly-
gnotus picturas ^{quas} gestas eorum quum alias,
tum Leucippi filiarum raptum contineret. Etiam
Thespius tabulas exstulisse Polygnoti, quas, cum casu
quodam laetae essent, Pausanias Sicorius male
ⁱⁿ lauraverit, ex Plinio discimus; sed quoniam fabu-
las expresserint, addere neglexit. Alio loco Plinius
refert, Romae in portica Pompeii tabulam Polygnoti
fuisse, in qua miles, scuto armatus, vel adscenderet
vel descenderet, ^{fortasse} sapaneus, (ut Meyerus censet) Hippo-
noi filius, qui cum Theborum moenia primus adscen-
deret, fulmine tactus est. — De egregia, qua Polygno-
tus usus est, colorum temperatione loquitur Lucianus,
qui Pantheae suae tenerimum ruborem,
quo Polygnoti Sapphoniae facies suffusa erat, tri-
buere vult; ex quo, quum Lucianus, qui sine dubio
omnes, colorum praestantia insignes ^{tabulas} inspicuerant,
hanc potissimum memoratu dignam censuerit, quanta
etiam tunc temporis fama floruerit Polygnotus,
facile conjici potest. Figurarum delineatio
in ejus operibus cogitanda est fortis, generosa,
simplex, quia prope a Phidiae statuis et Parthe-
nonis anaglyphis collocata placere aliter vix pos-
suerunt. Clarissimam illam picturam, Delphis
servatam, Athenis in Poecile, Limone in primis
auctore, gratis iteraverat, ideoque ab Athenien-
sibus civitate donatus est. Pinxerat in hac tabula
Laodiceae, nurus Antenor, effigiem ad similitu-
dinem Elpinicias, Cimonis sororis, a se amatae.
Primus cum suavi quadam varietate et facili-
tate figuras componere, vestium sinus eleganter
conformare,

129
mulierumque capita mitris versicoloribus
operire inapit, instituit os aperire, dentes
ostendere, quum antehac labra compressa fuissent,
atque veterem vultuum rigorem plane tollere
conatus est, ita ut ab Aristotele (Bel. VI, 18)
ὑδωπαρὸς appellaretur, utque simplices ejus
colores etiam Quintiliani aetate multos sui
studiosos haberent. Primus usus est cum
Micone Sile attico, et nigro quodam colore ex
sacce perusta confecto. Fratrem habebat
Aristophontem, (v. Plut. Gorg. IV, 6, Heind.), ab aliis
Aglaophontem appellatum, pictorem haud ignobilem.
A Quintiliano Aglaophontem patrem memorari post
filium, est sane, quod mireris, praesertim cum
in enumerandis artificibus temporis quandam ra-
tionem habeat. Itaque in tam similibus nominibus
patrem cum filio confusum esse a Quintiliano
Puttmannus statuendum esse probabiliter censet;
pari errore Athenaeus (lib. XII) Alcibiadem,
ludis Nemeis victorem, ab Aglaophonte pictum
esse narrat, quod propter temporis rationem de
Polygnoti patre nullo modo dictum esse potest,
praesertim quum Plutarchus idem de Aristophonte tradat. Praeter Timagoram Chalcidensem,
in hanc aetatem incident Demophilus Nimerensis,
et Neseas Thasius, quorum alter Zeuxippon insti-
tuisse traditur, Cephisodorus, Phrygius atque
Euenor, pater Parrhasii, de quibus nihil fere quam
nomina retulit Plinius. — Priusquam ad re-
quentem aetatem progrediamur, duas quaestiones,
satis graves si non ad liquidum perducere, paucis
tamen attingere haud alienum erit. Prima in eo
versatur, num pictores, de quibus huc usque sermo fuerat,
penicillo usi sint.

v. Instil. XII, 10, 3 itaque
spald.

Plin. XXXIII, 13, 56;
XXXV, 6, 25, 9, 35.
Hel. V. H. IV, 3.

Meyer. I, 147, qui
fratris nomen Aglaophon-
tem fuisse, ideoque a Quin-
tiliano post Polygnotum
memorari potuisse censet.

XXXV, 8, 35
XXXVII, 26, 2 et 4.

Nam cum veterum hac de re testimonio
proptus destituti simus, pro certo aliquid affirmare
perdifficile foret; ex eo tamen, quod Micon et Poly-
gnotus novorum quorundam colorum usum indu-
cebant, eos non minus ad instrumenta, pingendo
intervientem, augenda et emendanda, quam ad colores
ipsos animum attendisse verisimile videtur. Nam
primis temporibus, simulacra de arte pingendi cogi-
tarent homines, ejusque rudimenta ponerent, in-
strumentum quoddam penicillo simile inventum
fuisse necesse est, quia alia ratione liquidorum colo-
rum usus cogitari nequit. Fieri tamen potest,
ut usque ad periodum, quem modo pertractavimus,
non ita idoneus fuerit penicillus et ad pingendum
aptus; sed postquam artifices luminum umbrarumque
varietates accuratius imitari, artisque perfectionis
ornatum assequi inceperant, tum demum et instru-
menta sensim usui aptiora evasisse necesse est.

Quod ad alteram attinet, quam attigimus, quae-
stionem, luminum umbrarumque inventionem, tam
gravem tantique in perficienda arte momenti repente
factam atque excussam minime credendam est; sed
potius Polygnotum cum aliis jam animadvertisse
in rebus luminis umbrarumque discrimina, et in
picturis imitari conatos fuisse, sed ratione rudi parum
que apta. Nam varios umbrarum luminumque
lucos, ut ita dicam, transitusque molliores,
colorum refractum, luminumque repercussum collide
exprimendi facultas senioris aetatis pictoribus
propria mansisse videtur. — Restat difficultas quae-
dam in quaestione, quibus coloribus veteres usi sint.

Plinius quidem tam Apellem quam clarissimum quemque
pictorem opera immortalia non nisi quatuor coloribus
adhibitis absolvisse testatur: Melina, creta quaedam,
in Melo inventa,

Sile, ochra attica, Sinopide, terra rubra et atramento,
quod tam nigrum, quam indicum vel coeruleum colorem
complexum fuisse videtur. Sed cum aliis locis alia multa
colorum genera enumeret, parum sibi videtur constituisse.
Nam Apelli eboris perusti, Nicomacho terrae Ereticae usum
tribuit, neque sine Uloa umbram exprimi posse contendit.
Quis vero unquam ne Appellem quidem umbras calluisse
crediderit? Praeterea Lydias, Euphranoris aequalis, rubrum
colorem ex ochra perusta invenisse dicitur, quem aedificii,
incendio absumti parietem, ochra illicitam, igne animad-
verteret subefactam esse. Ne quis Plinii illud testimonium
nimis urgeat, in partes vocare libet Ciceronem: (orat. 50)
„quid si antiquissima illa pictura paucorum colorum
„magis quam haec jam perfecta delectet?“ cf. Bruck. 18.
Videtur igitur in Plinii verbis nihil aliud inesse, quam
quod pictores illius aetatis paucis quidem coloribus usos
fuisse, ita tamen, ut recte adhibiti sufficerent, et
repudiavisse nimium coloris ornatum, quem seniorum
aetatum artifices in picturam inducerent. —
In quam materiam ^{veteres} pinxerint, viri docti dissentiunt.
Böttiger picturas veterum in ligno, praecipue Larigno,
factas fuisse, ideoque revera tabulas vocari posse censet;
laudato Synesio (epist. 135, p. 272, ed. Petav.) qui Propae-
torem quendam Polygnoti tabulas e Pice abstrulisse
narrat; (τὰς πεντέκοντα ἐπέκτετο) cujusmodi picturae,
ubique de templorum et porticum parietibus,
tabulis exornatis sermo est, intelligendae videntur.
Simile quiddam legitur apud Ciceronem: (Verr. IV, 55)
„pugna erat equestri Agathoclis regis, in tabulis picta
„praecclare; his autem tabulis interiores templi parietes
„vestiebantur“ — et paullo post: „— iste — omnes eas
„tabulas abstrulit, parietes nudos ac deformatos reliquit.“
Add. Plin. XXXV, 37, extr.

